

המפיה החיים בבול-עץ

מאת הייב כהן

ב־1935 פתח מר כהן גריה בעיר העתיקה, בין השער החדש ל"קבר הקדוש". מפעל זה התקיים עד 1945, כלומר עשר שנים. הערבים היו מביאים באורחות גמלים עצי זית מכל הסביבה, והנגרים הנוצרים של העיר העתיקה היו מעבדים עץ זה במכור נוחיו ובבית מלאכתו.

עשר שנים בהצרו של עבדאללה

אך רוב הזמן נעדר מנדל כהן מנגרייתו זו, וגם מנגרייתו השניה אותה פתח בינתיים בעיר החושה. שכן בעשר השנים שבין 1937 ל־1947 שהה בארמונו של המלך עבד אללה, שנמנה על ידידיו האישיים. בבואו לרבת עמון, מצא היתודי הירושלמי את הארמון מוזנח ומדולדל. במרוצת השנים שיפר ושיפץ את הכל, הקים הרמון ומבניו עור ספונים עץ־הזית, ורכש את לבו של השליט הערבי עד כדי כך שהלה מסר לו את מפתחות קופתו וביקש ממנו ליטול ל־עצמו כסף ככל העולה על דעתו ולכל צור. כיו, חדשים לפני החלטת עצרת האו"ם על החלוקה עזב את ארמון עבדאללה ושב ל־ירושלים העברית כשסכום ניכר בתיסו בי צירוף מכתב מעבדאללה שהבטיח לו ידידות נצחית, אף־על־פי שלא ארכו הימים ו־חייליו המסירו אש־קטלנית על מנדל כהן ובני עמו...

את זכרונותיו מאותה תקופה קיבץ מנדל כהן בספר שהכתירו בשם "מחוסיון עד חור סיין", הכתוב בכשרון מובהק ושייקרא, ללא ספק, בנשימה עצורה לאחר פרסומו הקרוב.

מלחמת הקוממיות ועץ הזית

בהתחולל קרבות מלחמת הקוממיות ואחר־יהם מספר מר כהן, הגיעו ימים עגומים וקודרים למשפחת הזית בארץ. עצים רבים הושמדו בפעולות זמלחמה ורבים הוזנחו והופקרו לכליון. ב־1952 החלה תנועת עקירה אכזרית שכמותה לא היתה בתולדות ארצנו, חבלים "כפושעים" לרכב, ו־נעקרו כליל. אז ניסה מר כהן להציל את אשר ניתן להציל. הוא נסע ואסף עצים בכל מקום שגרן הכריתה איים על חור־שות הזית, שידל את עובדי השדות שלא לעקור את העצים עם השורש, ואף הזעיק אישי ציבור שהצליחו לבסוף לשים קץ ל־וואנדאליזם זה.

(סוף בעמוד 6 טור 1)

שלים. סבו עלה ארצה מרוסיה ובמאנו ל־התקיים מכספי ה"חלוקה" בחר במקצוע ה־נגרות, אותו למד מנגרים ארמנים בעיר העתיקה. לאחר מכן היה מראשוני בעלי ה־יילאכה היהודיים בעיר. אביו של מר כהן

מר מנדל כהן

הלך בעקבות הסבא, אלא שאת הנכד רצו בכל מחיר לחנך כתלמיד חכם ובחור ישיבה. בגיל 4 נכנס ללמוד ב"חדר", ועד גיל 15 למד בישיבה אותה כנה עליו אביו ה־קפדן. רק סבא הבין לרוחני, מספר מר כהן, "ראה כיצד אני מנסה עוד בהיותי פעוט בן 3, וטען שיש לי כשרון. מכל מקום בישיבה לא התמדת. בגיל 15 ברחתי ממנה ועברתי ללמוד בסמינריון "עזרא", משם יצאתי כמורה בישראל. מעללי זה גרם לכך שהרבנים הכריזו עלי חרם.

ארונות מתים לבריטים

בהיכבש הארץ על ידי האנגלים, היתה כבר למר כהן גריה קטנה והוא קבל את הזמנתו הראשונה: 2,000 מיטות מתקפלות בשביל חיילי בריטניה. הוא ריאה בכך מ־שום תועתועי הגורל שגם עם זאת האנגלים נמסרה לו הזמנתם האחרונה: כתריסר אר־גזימתיים להעברת מספר גופות וכמה מאות ארנזים להובלת ארכיונים.

והצורות הנהדרות של פנים־העץ. הרי לך שני תבליטים של לטאה: האחד מראה את עיני הלטאה מחומר עץ מיוחד והעיניים מרצדות, שוקקות חיים, מביעות פחד, עור־מה, התחמקות, רצון שלא להילכד בצפורני התוקף; השניה — עיניה חסרות־הבעה, מתות. והרי זה איתו עץ, אותה דוגמה, רק שינוי קטן וקל בביצוע.

חור־התערוכה מלא וגדוש מוצרים ומור־צגים: פמוטים, כפתורים למעילי ספורט, צלחות־גוי, אגרסלים, גביעים, קופסאות ל־סיגריות ולתכשיטים, צלוחיות למיני מתיקה, פקקים לבקבוקי יין, משחקי שח־מט, גם מפת ארץ ישראל שלמה בגודל כמה מטרים, ותבליט של הכותל המערבי ותבנית העיר ירושלים אינם חסרים בשפע הרב־גווני, ש־עליו עמל צוות אומנים מבני כל העדות, שהתמחו בהדרכתו של מר כהן במקצוע שאינו נפוץ ביותר בארץ, על אף המסורת עתיק־היומין של חיתוכים ופיסולים בעץ הזית.

מצגנו לדבר אחד

מורגש מיד — מר כהן אינו נגר גרידא ואף יצר ההתעשרות אינו הדוחף אותו להשקיע עצמו בכל לבו יבכל מאדו בפיתוח ענף חיתוכי עץ הזית. הוא חי את עיסוקו כשם שהוא חי את חינו של כל גזר־עץ, של כל ענף, המובאים אליו מהרי ירושלים, מן הגליל ומן השפלה. אין כעץ הזית של הרי ארצנו ליופי, הוא טוען, שכן אין עצי־הזית של ארצות אחרות באגן הים התיכון מגיעים לרמה כזאת של יופי ור־ב־גוניות, של איכות וכן טבעי. הוא הר את כל ארצות האזור, וביהוד את יוון ואיטליה, חיפש וחקר ובדק, וכעץ הזית של אזור ירד־שלים והגליל לא מצא. בעצינו משחקף ה־מאבק שבין איתני הטבע, והמאבק על עצם הקיום, הוא אומר. הם מלאים ניגודים, קינטראסטים: קליפת עץ הזית הממוספסת והאפרורית־ירקרקת נושאת בחובה את ה־תוכן הצהבהב, המזהיר ושובה־הלב שבו שוב כלולים סימני המאבק על חיי העץ: טבעות הגיל, צורות מצורות שונות — עולם ומלואו, שהביקא יכול לקרוא בו כי בתוך ספר מרתק.

מר כהן עצמו, שהוא כיום בן 63, ועם זאת מראהו איתן וגברתני, הנו צאצא לשני דורות של נגרים מן העיר העתיקה בירד־

"אל תעמוד כאן כבול־עץ" אומרים ב־לשונו־העם כשמבקשים להצביע על אי־רציה, על חוסר תנועה וחוסר חיים שבעצם הרומם. ולא יעלה על דעת רבים שהמשל אינו דומה לנמשל. אחד מאלה היודעים זאת בודאות, המשוכנעים כי העץ ה"רומם" הוא חי, נושם, נאבק עם כוחות הטבע ממש כאדם וכחיה, הוא מר מנדל כהן, חלוץ העשיית דברי גוי מעץ־הזית בארצנו, וללא ספק אחד המומחים לדבר בעולם כולו.

עומדים אנחנו בחדר התערוכה הנאה ש־בבית החרושת "חרש זית" בתל־ארזה ש־בירושלים, עומדים ואיננו פוסקים מלהת־פעל למראה העיניים ולמשמע האוזניים. לפנינו ניצב גבר ענק, גרמי ורחב־כתפיים, שפניו העטורים שער־שיבה חרושים קמטי גיל, סבל ונסיון. זהו האיש שלגבי ידיו בול־עץ הנו יצור חי ומביע, גם לאחר הכריזתה. על חתיכת העץ שאני מחזיק בידו יכולנו להרצות לפניך משך שעה, הוא מעיר בחיוך.

במבחול אמן

"בעץ הזית אפשר להביע דברים כב־מכתול אמן, אלא שאין אמן שיוכל להתייחות ביופיים של יצורי הטבע, של הגידים